

Brunklöver längs 137 kilometer skogsväg

TEXT & FOTO: BARBRO RISBERG

Under sommaren 2024 gjordes en inventering av brunklöver längs skogsbilvägar i Hofors kommun, Gästrikland. Arten har länge varit ovanlig, men är numera rödlistad, nära hotad.

Brunklövern blommar med gula blommor i toppen. De vissa kronbladen är bruna.

Brunklöver har kommit in med frövaror från Öst- och Centraleuropa på 1600- och 1700-talet. I äldre rapporter uppges den framför allt förekomma i odlingslandskapet. Den har alltid varit ovanlig i södra och norra Sverige och har haft tyngdpunkten av sin utbredning i norra Svealand och södra Norrland, där den fortfarande är ganska vanlig, trots att den även där bedöms ha en pågående minskning. Numera är arten rödlistad i kategorin NT, nära hotad.

Tidigare inventeringar

Under 1980- och 1990-talet inventerade jag och min make Lennart för att få underlag till en sockenflora, vilken gavs ut 2008. För att få ett begrepp om frekvensen av arterna hade vi 73 kvadratkilometerstora jämnt spridda prioriterade rutor. I dem återfanns brunklöver i 24, det vill säga i 33 procent. Tyvärr gjorde jag bedömningen att en art som var så pass vanlig inte behövde någon särskild uppmärksamhet. Varken antalet växtplatser eller antalet plantor inom de prioriterade rutorna antecknades, något som jag kan ångra idag när jag ser brunklöver alltmer sällan. Jag upplevde också att det fanns betydligt fler plantor på nästan alla lokaler där vi fann arten då. Inventering för Gästriklands flora pågick vid samma tid och där uppges brunklöver finnas i 52 procent av rutorna. För Hälsingefloran är andelen ännu högre, 87 procent.

Ny inventering sommaren 2024

Mina egna funderingar om hur det står till med brunklövern aktualiserades av att den valdes till årets växt 2024. Vi bestämde oss då för att riktat leta brunklöver under våra dagliga promenader, som vi spred ut över hela kommunen, i huvudsak till skogsbilvägar. Att vi valde den miljön berodde på att vi tillbringat mycket tid längs vägar i kulturlandskapet och inte gjort några fynd av brunklöver alls. Mellan 9 juni och 30 juli gick vi långsamt sammanlagt 137,5 kilometer på skogsbilvägar fördelat på 29 promenader under totalt 61 timmar. Hela tiden spanade vi av var sin vägkant. Jag bedömer att brunklöverbestånden var lätta att upptäcka. Visst kan vi ha missat något, men med arten som målbild vid våra promenader tror jag inte att det är många.

Resultat av inventeringen

Vi upptäckte 36 lokaler för brunklöver med totalt cirka 1500 plantor. I genomsnitt var det alltså 3,8 kilometer mellan lokalerna och i tid räknat 1 timme och 42 minuter. Med andra ord är det inte bara att gå ut i de här trakterna om man vill hitta brunklöver. Se tabell 1.

Jag gjorde också ett upprop i Naturskyddsföreningens (Hofors-Torsåker) Facebookgrupp, där jag uppmanade till att rapportera in fynd av brunklöver. Det ledde till kännedom om ytterligare sju lokaler, av vilka en var den största; 50 kvadratmeter på Lindesbergsvägen, som också är en skogsbilväg.

Brunklöver trivs på mineralrikt, friskt underlag. Den är konkurrenssvag och åter-

Typisk växtplats för brunklöver längs glest bevuxen vägen på skogsbilväg.

Tabell 1.

Sträcka	Datum	Namn	Längd (km)	Tid (h)	Antal lokaler	Antal plantor
1	09-jun	Åstjärn	5,1	01:35	0	0
2	11-jun	Bergtåkten	5,0	01:50	0	0
3	13-jun	Torshyttan	9,8	04:00	1	30
4	15-jun	Flygfältsvägen	3,6	01:40	0	0
5	18-jun	Kopparåsen	6,5	02:50	0	0
6	19-jun	Högståsen	6,0	02:10	0	0
7	21-jun	Viby fåbod	4,9	02:15	1	10
8	21-jun	Fjällberget	0,5	0:20	3	53
9	22-jun	Svarttjärn	2,8	01:30	2	125
10	22-jun	Pannmurfly	2,5	01:05	0	0
11	23-jun	Pers fåbod	4,8	02:05	5	520
12	24-jun	Stavtjärnsdammen	4,6	02:10	5	24
13	25-jun	Söderåsen	3,5	01:45	1	300
14	26-jun	Montrose	4,2	01:25	0	0
15	06-jul	Åsmundshyttan	2,6	02:00	2	75
16	07-jul	Skessen	5,7	02:25	2	250
17	08-jul	Glänsbo	4,2	03:15	1	25
18	09-jul	Baggå	7,3	03:10	1	10
19	10-jul	Sälgsjön	4,8	02:05	0	0
20	16-jul	Körberget	4,5	01:40	0	0
21	18-jul	Hosjön	4,5	02:00	4	19
22	19-jul	Rymningsberget	4,9	02:00	1	15
23	20-jul	Skessberget	5,2	02:00	2	8
24	21-jul	Isacksberg	6,7	02:35	2	7
25	22-jul	Kårsberget	9,2	03:35	1	30
26	23-jul	Råberget	2,4	01:35	0	0
27	26-jul	Lövsjön	5,5	02:25	2	60
28	28-jul	Solbergadalen	0,8	01:25	0	0
29	30-jul	Gillermossen	5,4	02:10	0	0
Summa:			137,5	61:00	36	1562

Tabell 2.
Storlek på bestånden av brunklöver

Antal plantor	1–10 ex	11–50 ex	51–100 ex	fler än 100 ex	Totalt
Promenader	23	7	2	4	36
Övriga fynd*	1	1		3	5
Summa	24	8	2	7	41
Procent	59	20	4	17	100

*Av de sju övriga fynd som rapporterades angavs antalet plantor för fem.

finns numera mest på glest beväxna vägrenar vid skogsbilvägar. Den är ofta fåtalig på växtplatserna, som det kan vara långt emellan. På många av lokalerna är den utsatt för konkurrens av lövsly, särskilt sälg. Den växer ofta på ställen där övrig vegetation är sparsam. Några arter som jag sett växa tillsammans med brunklöver är vårbrodd, rödven, blodrot, brunört, vitklöver och sällsynt ängsskallra.

Varför finns brunklöver längs skogsbilvägar?

Även om det idag görs få fynd i kulturlandskapet är det där arten har sin bakgrund och historia i området. Den anses ha hamnat där genom fröblandningar med klöver och gräs, som såddes in i slätterängar och vallar för att förbättra kvaliteten på höet. Vid årets inventering gjordes endast två fynd i kulturlandskap, ett i en åkerkant i centrala Torsåker och ett på gården Erik-Lars i Åsmundshyttan. Tidigare finns flera fynd från Erik-Lars och ett från den fina ängen vid Fäbods, som numera är naturreservat. Min bedömning är att arten blivit utkonkurrerad från odlingslandskapet och att den processen nu befinner sig i sin slutfas.

Idag är det helt tydligt att nästan alla lokalerna finns längs skogsbilvägar, ofta långt från bebyggelse. Utan tvekan är det så att brunklöver där har hittat lämpliga växtplatser, mineraljord med gles vegetation och liten konkurrens. Men hur har den hamnat där? Jag har några tankar om hur det kan ha gått till. Hela området har varit föremål för skogsbyte och det finns talrika fäbodvallar, där flera fortfarande är ganska intakta, även om många idag används som fritidsbostäder. I anknytning till de flesta fäbodar har det funnits både större och mindre odlingar. Det är därför rimligt att tänka sig att frön spritts med djuren. Den största förekomsten av brunklöver jag sett är en massförekomst av arten på en igenväxande inäga i närheten av Långmurs fäbod, söder om Krattdammen. Observationen gjordes på 1980-talet och numera växer skog på platsen och brunklöverna är borta.

En annan näring som präglat området är järnhantering och träkolsframställning

i kolmilor. Det har krävt mängder av transporter med hästforor och medföljande hantering av hö, vilket kunnat ge spridningsmöjligheter. Ett område där det varit intensivt arbete med kolning under lång tid är Gruvskogen i nordvästra delen av kommunen. Där har vi gjort flera fynd under våra promenader. När kolningen upphörde tog skogsbruket vid. På platsen skedde transporter av virke ut till väg uteslutande med häst ganska långt fram i tiden.

Framtiden

De flesta lokalerna för brunklöver hyser få plantor, cirka 60 procent av dem har färre än tio individer. Många är dessutom hotade av igenväxning, något som ökar artens sårbarhet. Nyspridning förekommer knappast idag. En halvering av antalet växtplatser tror jag kommer att ske inom ett par decennier. Troligen kommer minskningen att fortsätta efter det och så småningom leda till att arten försvinner inom det här seklet. Prognosen blir att brunklöverns förekomst i området (och landet) blir en parentes, om än lång, på 500 år (1600–2100).

Övriga fynd

Förutom naturupplevelser och motion gav också promenaderna flera intressanta fynd, både botaniska och andra. Det var lätt att konstatera att det var nattviolens, tvåbladets och vitpyrolans tid. Vi kunde också kartlägga den stora förekomsten av ängstoppklocka längs vägarna längst i söder i kommunen (4 800 exemplar). Bland mera ovanliga arter i trakten märktes grönpyrola, gullklöver, blåsuga och gulkämpar (väg 68). Dessutom gjorde vi fyra observationer av makaonfjäril och fann en lokal för violett kantad guldvinge. Vi upptäckte även två häckningar av törnskata. 🌱

Idag är det inte många lokaler som hyser många plantor.